

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

IV. ULUSLARARASI ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK SEMPOZYUMU

(18-20 EKİM 2018 ANKARA)

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler:

Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU

Dr. Ayşe ÇAMKARA ERGİNER

1. CİLT

ANKARA- 2018

FRANSA MİLLİ KÜTÜPHANESİNDEKİ 1616 NUMARALI CÖNK ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Evaluations on The 1616 Numbered Cönk In The Bibliothèque Nationale De France

Yakup KARASOY*, Arife Ece EVİRGEN**

Öz

Eski şiir geleneğimizin en önemli yazılı kaynakları hiç kuşkusuz divanlardır. Mecmua ve cönkler ise birbirinden farklı pek çok şaire ait şiirleri barındırması bakımından içerik olarak zengindir. Mecmualarda daha çok divan şiirlerinden örneklere rastlanırken, cönkler daha ziyade halk edebiyatı malzemesi içermektedir. Esas itibarıyla sözlü gelenekle devam eden halk şiirimizin yazılı kaynaklarından olan cönkler üzerine yapılan çalışmalar, diğer kaynaklarla kıyaslandığında oldukça azdır. Kendine has imla özelliklerine sahip olan cönkler özellikle Alevi-Bektaşî geleneğine ait şiirlerin yer aldığı kaynaklar olması açısından da dikkat çekicidir. Bunlardan biri de Paris Millî Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale de France) *supplement turc 1616* numarada kayıtlı cönküdür. Cöngün 2. sayfasında *Raif Yelkenci Cöngü No: 2* yazılıdır. İkinci sayfasından itibaren numaralandırılan 43 varaktan ibaret cönkte Aşık Ömer başta olmak üzere Vehhâbî, Gevherî, Âşık Usûlî, Karacaoğlan gibi şairlerin şiirlerinin yanında mahlas bulunmayan şiirler ve Arapça birkaç dua metni de yer almaktadır. Bu çalışmada öncelikle, cönklerle ilgili genel bilgi verilecek ve inceleme konusu olan 1616 numaralı cönkten bahsedilecektir. Cöngün bütününde Alevi-Bektaşî geleneğinin izlerinin bulunduğu ya da bu geleneğin önde gelen isimlerinin geçtiği şiirler gün ışığına çıkarılarak incelenecek, manzum olmayan metinler ve cönkteki tüm şiirlerin ilk dörtlükleri tespit edilecek, bu şiirlerle ilgili bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: 1616 numaralı cönk, Fransa Millî Kütüphanesi, Raif Yelkenci Cöngü No:2, Âşık Ömer, Gevherî, Alevi-Bektaşî şiiri

Abstract

Undoubtedly, the most important written sources of old Turkish poetry are the divans. In terms of including poems by many different poets, mecmua and conks have rich contents. Mecmuas contain more examples of divan poems while conks rather contain folk literature material. Compared to other sources, the studies on conks, one of the written sources of Turkish folk poetry which mostly continue with verbal tradition are few. Conks with its own spelling features, is also important in terms of being the written sources of Alevi-Bektashi poetry tradition. One of them is the conk listed *supplement turc 1616* in the Bibliothèque Nationale de France. On the page 2, *Raif Yelkenci Congu No: 2* is written. The 43-leaf conk is numbered after leaf 2. In addition to the poems of poets such as Vehhâbî, Gevherî, Ashik Usûlî, Karacaoğlan and especially Ashik Omer there are poems of unknown poets and a few Arabic prayer texts in the conk. In this study, general information about conks will be given and focused on the 1616 numbered conk. The poems of the Alevi-Bektashi tradition or the names of the leading figures

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye, ykarasoy@gazi.edu.tr

** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, , a.ecetombul@gazi.edu.tr

of this tradition will be unearthed. First stanzas of all poems will be determined and information about these poems will be given.

Keywords: Supplement turc 1616, Bibliotheque Nationale de France, Raif Yelkenci Congu No: 2, Ashik Omer, Gevheri, Alevi-Bektashi poetry

Esas itibariyle sözlü gelenekle devam eden halk şiirimizin yazılı kaynaklarından olan cönkler, Türk dilinin üzerinde çalışılması gereken önemli yadigârlarındandır. Birbirinden farklı pek çok şaire ait şiirlerin yanında kimi cönklerde; atasözleri, çeşitli dua ve hutbeler, ilaç terkipleri, vergi hesapları, önemli olaylar ve tarihleri gibi metinler de yer alır. İçerik olarak bu denli zengin malzemeyi barındırmalarına rağmen cönkler üzerine yapılan çalışmalar, diğer kaynaklarla kıyaslandığında, oldukça azdır. Kendine has imla özelliklerine sahip olan cönkler, Alevi-Bektaşî geleneğine ait şiirlerin çokça yer aldığı metinler olmaları bakımından da önemlidir.

Bu çalışmada, Âşık Ömer başta olmak üzere Gevherî, Âşık Usûlî, Karacaoğlan gibi şairlerin şiirlerinin yanında mahlas bulunmayan bazı şiirler ile Arapça birkaç dua metni, çeşitli hesaplar ve atasözlerinin de yer aldığı Fransa Milli Kütüphanesi (Bibliotheque Nationale de France) *supplement turc 1616* numarada kayıtlı bulunan cönk ele alınacaktır.

Cöngün 2. sayfasında, birçok yazma eseri kaybolmaktan kurtaran ünlü sahaf Raif Yelkenci'ye ait olduğunu belirten *Raif Yelkenci Cöngü No: 2* yazılıdır. Cönk ikinci varışından itibaren numaralandırılmış, a ve b yüzüne 1 rakamı yazılmıştır. Numaralama 43'te bitmektedir. Cöngün kapağı da önu gibi numaralandırılmamıştır. Bu çalışmada, metnin üzerindeki numaralandırmaya sadık kalınarak varaklar 1/1, 1/2 şeklinde gösterilecektir.

1/1'de şu âlemde bir murâda ermedim/felek beni sevdi[ği]mden ayırdı/hiç âlemde böyle sevdâ görmedim/felek beni sevdi[ği]mden ayırdı diye başlayan ve üç dörtlükten oluşan, 4+4+3=11 ölçüsüyle yazılmış, şairinin adı ve mahlasının bulunmadığı bir şiir yer almaktadır. Cönklerin karakteristik özelliklerini bu şiirin ilk dörtlüğünde görmek mümkündür. Metinde geçen “âlem” kelimesi “alem” olarak, “sevdiğimden” kelimesi ise “sevdimden” şeklinde yazılmıştır. Bu sayfanın altında *supplementturc 1616 D.03.13* ibaresi yer almaktadır.

1/2ve 2/1'de “türkü” başlığı altında 6+5=11 hece ölçüsüyle yazılmış, *dünyâ mekânına göñül verme hiç/sen de kurtulmazsın mevtin elinden/dünyâ*¹

¹ Met: dünya benim

mülküm diye göğsün germesen/sen de kurtulmazsın mevtin elinden dizeleriyle başlayan, “dünya umuruna meylini verme” veya “ecel elinden” olarak bilinen meşhur türkünün altı dörtlükten oluşan bir varyantı yer almaktadır. Ayrıca, 1/1 ve 2/1’de bazı toplama işlemleri vardır.

2/2’de Âşık Ömer’in *-aya bak da ibret al* redifli fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazdığı bir şiiri vardır. Bu şiir kurgu olarak Âşık Ömer Divanı’ndaki aynı redifli 834, 841, 848 nolu şiirleri hatırlatsa da farklı bir eserdir (Karasoy-Yavuz 2015: 591-598). Şiirin ilk dörtlüğü: *ey basîret sâhibi eşyâya bak da ibret al/âkil isen cûş eden deryâya bak da ibret al/gözlerin gaffet içinde kalmasın kalk da uyan(?)/yerde hikmet gökde zîynet aya bak da ibret al*

Ayrıca, bu şiirin sonunda *sene 1253* yazılıdır. Bu tarih miladi takvime göre 1837’ye karşılık gelmektedir.

3/1-2 ve 4/1-2’de “türki-yi Vehhâb” başlığı altında 18 dörtlükten müteşekkil, Kavalalı Mehmed Ali Paşa’nın Vehhâbî isyanını bastırmasını konu alan bir destan yer almaktadır. Şiirin ilk dörtlüğü *vaktına hâzır ol [ey] din-i Vehhâb/Hicaz’ı görmeğe arzumânım var/Hakk’ın beyitine yüzüm sürmeğe/Yaradan İlâh’a ahd amânım var* şeklindedir. Aynı şiirin üç dörtlüğü 7/1’de tekrar verilmiştir. Cönkte şairine ait herhangi bir kayıt olmayan dönemin tarihî olaylarına ve önemli şahsiyetlerine dair bilgilerin yer aldığı şiir, Âşık Esrârî’ye aittir. Âşık Esrârî’ye ait bu destanın 21 dörtlükten oluşan bir varyantı Erman Artun tarafından yayımlanmıştır. Bu yayında diğer Vehhâbî destanları üzerine yapılan çalışmalarla ilgili bilgiler de yer almaktadır (Artun 2000).

5/1-2’de “türkü” başlığı altında, *önünce* redifli, 6+5=11 ölçüsüyle yazılan ve on bir dörtlükten oluşan bir manzume yer almaktadır. İslâm padişah[1] bindi gazâyâ/evliyâlar etti ikrâr *önünce/sadr-ı azam çekti gayret² kılıcın/bir şecaât etti izhâr önünce* dörtlüğüyle başlayan şiir, bir savaş tasviridir. Hz. Ali, Hacı Bektaş Velî, Şems-i Tebrîzî, Karaca Ahmed Sultan, Abdülkadir Geylânî, Horasan pîrleri, üçler, yediler, erenler, dervişler, evliyâlar âdetâ bir *ruhlar ordusu* gibi savaşta ordunun önünde yürümüştür. Cönkte şairiyle ilgili herhangi bir not bulunmayan şiir üzerine Banarlı’nın kaleme aldığı bir makale vardır. Oradaki bilgilere göre, halk ve ordu şairi Âhû’ya ait olan bu şiir, 19. yüzyıl başlarındaki Türk-Rus savaşlarından birini anlatan destandır. Çalışmada yirmi

2 gayin’in noktası konulmamıştır.

iki dörtlükten oluşan şiirin on bir dörtlüğü ele alınmıştır (Banarlı 2007: 268-274). Banarlı'nın 19. yüzyıl başlarında yaşadığını düşündüğü Âhû Baba'nın 17. yüzyıl şairi olduğu konusunda görüşler de vardır. Bülent Akın, bir diğer mahlası Karaoğlu olan Diyarbakırlı bir Alevi-Bektaşî şairi Âhû Baba'nın bu şiiri ve diğer şiirlerinin tam metnini yayımlamıştır (Akın 2011:279-300).

6/1'de "türkü" başlığı altında, *sabahtan uğradım ben bir güzele/n'oldu dilber uykuların aştı mı/hayli zaman oldu şurdan gideli /vardı gönlüm ya[d] ellere düştü mü* dizeleriyle başlayan beş dörtlükten müteşekkil, 11'li hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir vardır. Bu şiirde yer alan açdı>aşdı, içdi>işdi, içlerinde>işlerinde örnekleri Anadolu ağızlarında kapalı hecede yaygın görülen ç>ş değişmesini, yazılı metinde örneklendirmesi açısından da dikkate değerdir. Kimi kaynaklarda Karacaoğlu'na ait olduğu bilgisi yer almaktadır (Cumbur 2001:205). Aynı şiir 18/1'de tekrar edilmiştir.

6/2'de 11'li ölçüyle yazılmış, *sabah olup tan yerleri atmadan/garip bül-bül feryâd edip ötmeden/gün yüzlü yârim ile gitmeden/gelindi hey benli(?) yüzlüm gelindi(?)* mısralarıyla başlayan beş dörtlükten ibaret bir manzume yer almaktadır.

7/1'de 11'li hece ölçüsüyle yazılmış *bizim ilden sürdün bura getirdin/ bir derdim bin dertlere yetirdin/ne sen öldün ne sen benden kurtuldun/benim çekdiceğim senin elinden* dörtlüğü yer almaktadır.

7/2'de "Kerem" başlığı altında *neynerim* redifli, beş dörtlükten oluşan bir şiir vardır. İlk dörtlüğü *keşiş bağçesinde gördüm bir güzel/aklımlı başımdan aldı neynerim/daramış zülfünü dökmüş yüzüne/serimi sevdaya saldı neynerim* olan şiir, Kerem ile Aslı hikayesindeki *keşiş bahçesinde bir güzel gördüm* dizesiyle başlayan şiirin bir varyantıdır (Öztürk 2006:8).

8/1'de Âşık Ömer'e ait bir şiir yer almaktadır. Aynı şiir 15/1'de tekrar edilmiştir. İlk dörtlüğü *kudret-i Hallâka eyledim nazar/arz ile semâvât ne güzel uymuş/meleklerle duâ insana namaz(?)/hayvana nebâtât ne güzel uymuş* olan bu şiir, Âşık Ömer Divanı'ndaki 659. şiir ile hem şekil özellikleri hem de konu bakımından oldukça benzerdir (Karasoy-Yavuz 2015:481-483). Akın'ın çalışmasında, aynı redifli benzer bir şiirin Âhû Baba'ya kayıtlı olduğu görülmektedir (Akın 2011:279-300). Âşık Ömer divanının basma nüshalarında bulunması, şiirin Âşık Ömer'e ait olduğunu düşündürse de bu konu üzerine detaylı bir araştırma yapılabilir.

8/2 ve 9/1-2. sayfalar boş bırakılmıştır. 10/1’de iki şiir vardır. Birincisi, Şem’î’ye ait beş beyitlik bir gazeldir. fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/ fâilün vezniyle yazılan şiirin ilk beyti *biz makarr-ı evliyâ sâlâr-ı Mevlâna’dayız/tâ elest bezmindeki ikrâr-ı Mevlânâ’dayız*’dır. Şem’î’nin bu gazeline Niyâzî’nin yazdığı tahmiş; “Tahmîs Be-Gazel-i Şem’î” başlığı altında, Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları adlı eserde yer almaktadır (Mermer vd. 2009:392).

10/1’deki ikinci şiir ise “der gazel-i Sabri” başlığıyla verilen altı beyitten müteşekkil bir gazeldir. Vezni fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/ fâilün olan şiirin ilk beyti şu şekildedir: *dil binâ-yı kibriyâdır yıkma gönnün kimsenin/genc-i esrâr-ı hudâdır yıkma gönnün kimsenin*. Şiirin ilk dört beyti 10/1’de, şairin mahlasının da bulunduğu son iki beyti ise 24/1’dedir. Bu şiirin bazı kaynaklarda Nesîmî’ye ait olduğu bilgisi vardır. Nesîmî Divanı’nda bulunmayan şiir, Öztelli’nin hazırladığı *Kul Nesîmî* adlı eserde yer almaktadır (Öztelli 1969:72). Ayrıca, “yıkma gönlün kimsenin” adıyla bestelenmiş ve çeşitli sanatçılar tarafından seslendirilmiştir.

10/2’de “ilahi” başlığında mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün vezniyle yazılmış *gel ey gâfil Hudâ’dan kork elin çek hubb-ı dünyâdan/hayâ et zenbe kıl tevbe utan ol Rabb-ı a’lâdan/sevip âlimleri her dem edegör tâlibe rağbet/ihânet etmeden gâyet hazer kıl geçme ukbâdan*

11/1’de ilk dördlüğü *bizden selâm eylen benli dilbere/gelip karşımızda gülüp durmasın/ben güzel sevmeye doydum usandım/ak kızın selâmı gelip durmasın* olan dört dörtlükten müteşekkil bir şiir yer almaktadır. Mahlas dördlüğü bulunmayan şiir kimi kaynaklarda Karacaoğlan’a kayıtlıdır.

11/2’de “türkü” başlığında *yenile bir haber geldi sıladan/eski derdim yaralarım yeniler/yitirdim kendimi bilmezem n’oldum/başım ağrır kulaklarım çınlar* dizeleriyle başlayan altı dörtlükten oluşan bir şiir yer almaktadır.

12/1’de Âşık Ömer Divanı’ndaki 1222 numaralı *söyleme* redifli şiirin *söylemem* redifli bir varyantı kayıtlıdır (Karasoy-Yavuz 2015:810).

12/2’de “türkü” başlığında Karacaoğlan’ın *bilmem nedendir* şiirinin farklı bir varyantı vardır. İlk dördlüğü şunda bir *dilberin gönlü durulmaz/ağlar melil melil bilmem nedendir/al yeşil çenberi bağlar başına/bağlar melil melil bilmem nedendir* olan şiir beş dörtlükten ibarettir. Müjgan Cumber’un yayınında 175. şiir olarak kayıtlıdır (Cumber 2001:144).

13/1'de *esirge kapına geldim/dedin yâ Rabbi gaffâram/senin kapın durur iken/varuban kime yalvaram nakaratlı muhtemelen bir ilahi kayıtlıdır.*

13/2'de Arapça bir peygamber övgüsü yer alır.

14/1'de Âşık Ömer'e ait beş dörtlükten oluşan bir şiir vardır. Şiirin ilk dörtlüğü şu şekildedir: *seyyah olup ben âlemde gezerken/çıkardım bir örenenin taşına/dedim ören ne zamandan yatarsın/suâl eylen temelimin taşına.*

14/2'de Âşık Ömer'e ait *gökte melekler duâsı yerde insân üstüne/fıkr eyledim cümlesini ehl-i irfân üstüne/cümlenin mâbudu sensin yâ ilâhe'l-âlemîn/bu dünyânın sonu yoktur küllî vîrân üstüne* dörtlüğüyle başlayan bir şiir yer almaktadır. Bu şiir Âşık Ömer Divanı'ndaki 1181. şiirin varyantıdır (age. 790-791).

15/2'de “Karacaoğlan” başlığında, *katar katar olup gelen turnalar/turna benim sevdiğimi gördün mü/kudret-i İlâh'tan gözler sürmeli/turna benim sevdiğimi gördün mü* dizeleriyle başlayan beş dörtlükten ibaret bir şiir yer almaktadır. Cumbur'un çalışmasında 219. şiir olarak yer almaktadır (Cumbur 2001:174).

16/1 boş bırakılmıştır. 16/2'de Âşık Ömer'e ait *-a benzer sevdiğim* redifli dört dörtlükten oluşan bir şiir yer almaktadır: *seyr edip baktım cemâlin aya benzer sevdiğim/tîr-i müjgân kaşların hem yaya benzer sevdiğim/hak seni öğmüş yaratmış dest-i kudretle hemîn/bûyı anber hem saçı Leylâ'ya benzer sevdiğim*

17/1'de fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış *-le yattım bu gece* redifli bir Âşık Ömer şiiri yer almaktadır. *bir melek-sîmâ güzel dilberle yattım bu gece/bir cemâl-i âfitâbın varla yattım bu gece/ben kulun sev-dâya salsan eyleyip hem rûz u şeb/vuslatı arzulayan dilberle yattım bu gece* dörtlüğüyle başlayan şiir Âşık Ömer Divanı'nda 976. şiirin bir varyantıdır (Karasoy-Yavuz 2015:661-662). İkinci ve üçüncü dörtlükler divanın sonraki baskılarına eklenebilir.

17/2'de *kadîr Mevlâm bizi gurbete saldı/bizim mekânımız görünmez oldu/ayrılık ateşi bağırmı deldi/dostun bir haber[i] bilinmez oldu* dörtlüğüyle başlayan Gevherî'ye kayıtlı bir şiir yer almaktadır.

18/2'de “türkü hü mâ kuşu” başlığı altında, şu karşıdan bakan şahin bakışlı/yüzü çifte *benli dilber kimindir/bir bakışta gözü adam öldürür/yüzü*

çifte benli dilber kimindir dizeleriyle başlayan dört dörtlükten oluşan bir şiir yer almaktadır.

19/1-2'de “türkü” başlığında âşık isen ver suâlim/senden bir suâl *isterim/seni âşık kim eyledi/pîrim [bir] cevâb isterim* dörtlüğüyle başlayan soru-cevap niteliğinde 18 dörtlükten oluşan bir atışma yer almaktadır.

20/1'de fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış, Âşık Ömer'e ait bir şiir yer almaktadır. Şiirin ilk dörtlüğü: *dünyânın aslın sorarsan nûn u kâf üstündedir/âsmânî çevir yanı hem kafa kafa üstündedir/cennetin vasfın sorarsan eyleyim bir bir beyan/arş-ı alâya varınca sağ taraf üstündedir.*

20/2'de Âşık Ömer'e ait, *bizi yoktan var eden yaradanı ben bilmez miyim/hem Ebûbekr Ömer ü Osmân'ı ben bilmez miyim/evvel Âdem safiyul-lâh değil midir aslımız/mezhebim İmâm A'zâm Nu'mân'ı ben bilmez miyim* dörtlüğüyle başlayan bir şiir vardır. Bu şiir Âşık Ömer Divanı'ndaki 881. şiirin bir varyantı niteliğindedir (Karasoy-Yavuz 2015:616).

21/1-2'de Âşık Ömer'in fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış, dört dörtlükten oluşan bir şiiri yer almaktadır: *yâr senin ile sürdüğüm demler inkâr olmasın³/bu muhabbet tâ ezelden âşıklık inkâr olmasın⁴ /lutf eyle benim sevdiğim sırrımı fâş eyleme/tenhâca gelir âhû gözlüm yanında ağyâr olmasın.*

22/1-2'de Âşık Mehemed' ait bir şiir yer almaktadır: İsrâfil başa çıktı *aman dünyâ bozuldu/koç yiğitler ince elekten süzüldü/fakirler fukaralar kömür gibi ezildi/ağlayın fukaralar zulüm sizedir*

23/1-2'de “türkü” başlığında Küçük Ali mahlasıyla yazılmış bir şiir yer almaktadır. Şiirin ilk dörtlüğü şöyledir: *suya giden allı gelin/dur yeteyin dur yeteyin/ciğer yandı allı gelin/bir suçağız ver içeyin*

25/1 boş bırakılmıştır, 25/2'de “semâî” başlığı altında dört dörtlükten oluşan Ahmed redifli bir şiir vardır. Şiirin ilk dörtlüğü *beni cevr-ile öldürdün/meded senden civanım Ahmed/gözüm yaş-ıla doldurdun/yazık bana aman Ahmed'dir.*

26/1 boş bırakılmıştır. 26/2'de “ilahi” başlığında beş dörtlükten ibaret *ne müşkildür* redifli bir şiir yer almaktadır. İlk dörtlüğü şöyledir: *vücûdum*

³ Met: olunmasın

⁴Met: olunmasın

hoş imârettir/harâb olmak ne müşkildür/çürüyeyin yer altında/türâb olmak ne müşkildür

27/1'de Arapça bir abdest duası yer almaktadır. 27/2 ve 28/1-2. varaklar boş bırakılmıştır. 29/1'da “medhen-nebiyyi sallallâhu aleyhi ve sellem” başlığı altında 8 beyitten oluşan bir peygamber övgüsü vardır. İlk beyti, *cihânın güneşi Ahmed resûl-i kibriyâdur bu/cefâkârın safâsından o tâbâna ziyâdır bu* olan şiirin vezni mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün'dür.

30/1-2'de “hutbe” başlığı altında dört halifeden ve özellikle Hz. Ömer'in adaletinden bahsedilip onlara dua edildikten sonra “Abdülhamit Han'ın oğlu”, “sultanlar sultanı” Mahmud Han duasıyla biten Arapça bir bölüm vardır.

30/2'de ayrıca şöyle bir rivayet yer almaktadır: *rivayettir; İsa peygamber aleyhisselâm Allahu taâlâdan -azze ve celle- buyurdu kim, bir yılda yirmi dört gün vardır. Kim ki ol günde oğlu ya kızı vücûda gelse sağ olmaya, sabur ola ve her kim düğün gibi maslahata başlasa mübârek olmaya ve dahı sefere niyyet etse sağ gelmeye ve ton biçirse sağlık-ıla geymeye ve oğlanı mektebe vereseler hâsıl olmaya ve eger tabip otun içse sayru ola ve ton yusa sekiye şöyle*

31/1'de *cemâl-i yâri görmese gönül bir âh eder bir hû/visâl-i yâre er-mese gönül bir âh eder bir hû* beytiyle başlayan, *mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilün* vezniyle yazılmış üç beyitlik bir şiir vardır. Şiir dördlük veya beyit olarak bölünebilmektedir. Mahlas beyti yoktur.

31/2'de Âşık Usûlî mahlasının yer aldığı, dört dördlükten oluşan bir şiir yer almaktadır. İlk dördlüğü şöyledir: *hubların sultânı senin elinden/şikâyet-i Rahmân eylemem yakın/gül kerem etmese hüsnün bağına/varıp gülistâna yaslanmam yakın.*

32/1-2 ve 33/1'de içerisinde çeşitli ayet ve hadislerin bulunduğu Hz. Peygamber, dört halife, sahabeler ve onların nesilleri hakkında yazılmış hutbeye yer verilmiştir. Hutbenin sonunda 1255 (1839-1840) tarihi yazılıdır.

33/2 ve 34/1'de “münâcât” başlığında çevresinde *kandil yanar/hacılar tavafta döner/gökten melâikler yağar/merhabâ yâ Kabetullâh* dördlüğüyle başlayan 8'li hece ölçüsüyle yazılmış bir şiir yer almaktadır.

34/2'de *kimse etmez akrabaya akrabanın ettiğın/akrep etmez akrabaya akrabanın ettiğın, sağ iken sen ye yedir külli nimeti/sen yemezsen gayrılar yer sana kalır zahmeti* atasözleri ile sene 1259 (M.1843-44) ibaresi, ketebe Der-

viş Emin Efendi, ibn kâtib Abdullah Efendi kaydı ve çeşitli toplama işlemleri vardır.

35/1’de Arapça bir dua metni yer almaktadır.

35/2’de beyitler halinde, fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış ilk beyti *masumun sevdiği Şahsenem değil/abdal olup gelişimden bil beni* olan bir şiir yer almaktadır.

36/1’de ilk dördlüğü *bir buse isteyip de baha eylesem/sevdiğim hatırım sayar mı bilmem/eğer bugün hasb-i hâlim söylesem/gönül hicâb eder mi bilmem* olan bir şiir vardır. 36/2’de *başındağı yeşil dile(?) /sen uğrattın beni hâle/ak ellerin sala sala/uyan avcı melâl vardı üstüne* dördlüğü ile başlayan bir şiir yer almaktadır. 37/1’de dörtlükler hâlinde yazılmış *bir garip gedâyım geldim yanına/konuk varıp dinle hasb-i hâlîme/bu günlük misâfir eyle hânene/anam bacım [dahi] câmide kaldı* dizeleriyle başlayan bir şiir vardır.

37/2’de, “Âşık Karîb” başlığında *dün gece dün gece seyrim içinde/üçler dolusunu içtim de geldim/el kaldırıp Hakk’a niyâz eyledim/üçler meclisinde bî-karâr oldum* dördlüğüyle başlayan bir şiir yer almaktadır.

41/1’de aynı şiir dört dörtlük olarak yer alan şiirin ilk iki dördlüğü 38/1’de de yer almaktadır. *ibrişim kuşak kuşanır/saçığı yere döşenir/uçkur çözmeğe üşenir/çöz efendim diyüp durur* dizeleriyle başlayan, cönkte şairine ait herhangi bir kayıt bulunmayan bu şiir, Karacaoğlan’ın “bir güzele gönül verdim” veya “deyip durur” olarak bilinen şiirinin varyantıdır.

38/2 ve 39/1’de *bilin şimden sonra âhir zamandır* redifli, dört dörtlükten müteşekkil, 11’li hece ölçüsüyle acemi biri tarafından yazıldığı açıkça belli olan bir şiir yer almaktadır. İlk dördlüğü şöyledir: *niçin terk edersin farzı sünneti/değil misin Muhammed’in ümmeti/unuttun mu cehennemi cenneti/bilin şimden sonra âhir zamandır*.

40/1’de “hazâ tefe’ülnâme” başlığı altında kısa bir Kur’an falı metni yer almaktadır. 40/2’de Arap harfleri cetveller halinde yazılmıştır.

41/2’de *emirlerin pîri Zeynel Âbidin, demircilerin pîri Hazret-i Dâvûd aleyhisselâm, mektûbçuların pîri Hazret-i İbrâhim aleyhisselâm, çobanların pîri Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, müezzinlerin pîri Bilal-i Habeşî aleyhisselâm, imamların pîri hazret-i resûl-i ekrem hazretleri, müslümanların pîri Ebûbekir Sıddık, mollaların pîri Şeyh Ebû Mansûr Mâturîdî, deveçilerin pîri Veysel Karânî, çiftçilerin pîri Hazret-i Âdem aleyhisselâm* yazılıdır.

42/1-2 ve 43/1-2’de yer alan “seğriknâme” vücudun çeşitli bölgelerindeki seğirmelerden yola çıkılarak kişinin başına gelecekte neler geleceği ile ilgili tahminlerden oluşan bir fal metnidir. Bu türdeki eserler genellikle seğirnâme olarak adlandırılmıştır. Dilbilgisel açıdan daha doğru olan seğir-(i) k+nâme teriminin bu cönkte yer alması oldukça dikkat çekicidir. Seğriknâme, İbrahim Yılmaz tarafından incelenmiş ve tam metin olarak yayımlanmıştır (Yılmaz 2018).

Sonuç olarak, Fransa Milli Kütüphanesi’nde 1616 numarada kayıtlı cöngün şekil ve imlâ özellikleri bakımından diğer cönklerle benzer özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Cönkte en fazla şiiri bulunan şair Âşık Ömer’dir. Âşık Ömer’in şiirleri dışında Karacaoğlan, Âhû Baba, Esrârî, Kerem, Âşık Usûlî, Âşık Karîb, Küçük Ali, Gevherî gibi şairlerin şiirleri; çeşitli fal metinleri, atasözleri, dualar, hutbeler ve bazı hesaplar vardır. 32-33. varaklarda yer alan hutbenin sonundaki 1255 (M.1839-1840) tarihi, 34/2’deki *sene 1259* (M.1843-44) kaydı ve 30/1-2’de *Abdülhamit Han’ın oğlu, sultanlar sultanı* Mahmud Han medhi ve duası; cöngün 19. yüzyılın ortalarında, II. Mahmud zamanında yazıldığını göstermektedir.

Kaynaklar

- Akın, Bülent (2011). “IV. Murat ve IV. Mehmet Hânendeleri Arasında Diyarbakırlı Bir Alevi-Bektaşî Âşık: Âhû Baba (Karaoğlu)”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S.59, s. 279-300.
- Artun, Erman (2000). “19.yy. Osmanlı Dönemi Ortadoğu’nun Sosyal Tarihine Bir Kaynak: Âşık Esrari’nin Vehhabi Destanı”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, S.22.
- Banarlı, Nihad Sâmi (2007). “Halk Şâirlerinin Destanlarıyla Türk-Rus Savaşları”, *Edebiyat Sohbetleri*, s. 268-274, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Cumbur, Müjgan (2001). *Karacaoğlan-Şiirler*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karasoy, Yakup ve Yavuz, Orhan (2015). *Âşık Ömer Divanı*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Mermer Ahmet vd. (2009). *Osmanlı Şiirinde Mevlana Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları*, Ankara: TDV Yayınları.

Öztelli, Cahit (1969). *On Yedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesîmî*, s.72, Ankara.

Öztürk, İsa (2006). *Kerem İle Aslı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yılmaz, İbrahim (2018). “Türk Kültüründe Seğirname/Seğriknameler ve Yeni Bir Seğirname/Seğrikname Örneği”, *Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresi Tam Metin Kitabı*, 596-604.

<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52506014m/f1.image.r=supplement%20turc%201616>